

KODETERMINACE: MOHOU BÝT ZAMĚSTNANCI PO REKODIFIKACI STÁLE ZASTOUPENI V DOZORČÍCH RADÁCH?

4. 2. 2014 / Daniel Pospíšil / JŠK, advokátní kancelář, s.r.o.

Od 1. ledna ZOK nezná účast osob volených zaměstnanci v dozorčí radě. Znamená to jen, že tam již nově být nemusí, nebo dokonce že tam být nesmí? Autor tohoto článku snáší argumenty pro i proti, čímž zamýšlí otevřít prostor pro konstruktivní diskusi na toto téma.

Právo zaměstnanců volit své zástupce do orgánů společnosti, a tím se podílet na jejím řízení, lze zjednodušeně označit pojmem „kodeterminace“. Zpravidla se tak děje u společností se dvěma volenými orgány, kde zaměstnanci bývají zastoupeni v dozorčí radě. V Evropě jde o relativně běžný fenomén, jenž zavedl již v roce 1891 Bismarck, a který je dnes v různých formách uplatňován například v Německu, Rakousku, Dánsku, Norsku či Švédsku[1]. Smyslem tohoto článku nicméně není detailní rozbor kodeterminace a jejích výhod či nevýhod, nýbrž zamýšlení se nad právní (ne)úpravou této problematiky v ZOKu, který nabyl účinnosti 1. ledna 2014.

Stará úprava

Ve staré právní úpravě byla kodeterminace upravena v § 200 obchodního zákoníku, který stanovil, že „*má - li společnost více než 50 zaměstnanců v pracovním poměru na pracovní dobu přesahující polovinu týdenní pracovní doby stanovené zvláštním právním předpisem v první den účetního období, v němž se koná valná hromada, tak jednu třetinu členů dozorčí rady volí zaměstnanci společnosti.*“ Toto ustanovení nevzbuzuje pochybnosti o tom, zda se od něj dá, nebo nedá odchýlit, neboť sám § 200 nám to ve druhé větě prvního odstavce říká - „*stanovy mohou určit vyšší počet členů dozorčí rady volených zaměstnanci, avšak tento počet nesmí být větší, než počet členů volených valnou hromadou; mohou rovněž určit, že zaměstnanci volí část členů dozorčí rady i při menším počtu zaměstnanců společnosti.*“

Úprava po rekodifikaci

Pokud jde celkově o novou právní úpravu, připravil zákonodárce odborné veřejnosti u kodeterminace zajímavý výkladový oříšek. Složení dozorčí rady akciové společnosti je upraveno v § 448 ZOK, který stanoví, že:

- a. „Neurčí-li stanovy jinak, má dozorčí rada 3 členy.“
- b. Členy dozorčí rady volí a odvolává valná hromada.
- c. Dozorčí rada volí a odvolává svého předsedu.
- d. Neobsahují-li stanovy nebo smlouva o výkonu funkce délku funkčního období, platí, že byla pro každého jednotlivého člena dozorčí rady sjednána na 3 roky; v případě rozporu mezi stanovami a smlouvou o výkonu funkce platí délka funkčního období sjednaná ve smlouvě o výkonu funkce.
- e. Člen dozorčí rady nesmí být současně členem představenstva nebo jinou osobou oprávněnou podle zápisu v obchodním rejstříku jednat za společnost.“

Zákon nově úpravu kodeterminace zcela vypouští, háček je ale v tom, jestli si ji mohou jednotlivé společnosti dobrovolně upravit ve svých stanovách, tedy zda lze § 448 ZOK (popřípadě jeho části) vykládat dispozitivně, nebo je tato úprava kogentní.

Co si o tom myslí ostatní

Část společností si tento problém zjevně nepřipouští a i nadále počítá se zastoupením svých zaměstnanců v dozorčích radách. Například Ladislav Kříž, mluvčí společnosti ČEZ, se domnívá, že „úprava občanského zákoníku nevykládá, aby si společnost sama určila zastoupení zaměstnanců v dozorčí radě, a to úpravou stanov - v takovém případě musí stanovy obsahovat podrobná pravidla volby, neboť již nelze odkazovat na zákonnou úpravu[2].“ Velmi podobně se vyjadřoval například i mluvčí automobilky Škoda Auto, Jozef Baláž.

Tato problematika leží přirozeně na srdci i odborovým organizacím, které částečně na stránkách Českomoravské konfederace odborových svazů uklidňuje Dr. Lubomír Dlouhý s tím, že „lze vyvinout tlak na zaměstnavatele a v kolektivní smlouvě sjednat závazek zaměstnavatele navrhnout valné hromadě, aby tato do stanov akciové společnosti i podle nové právní úpravy zakotvila zachování zástupců zaměstnanců v dozorčí radě (či správní radě) [3].“ Při svém hodnocení vychází z toho, že celá právní úprava je založena na zásadě „co není zakázáno, je dovoleno.“ Soudě dle důvodové zprávy k ZOK je sice neoddiskutovatelné, že jedním z účelů nové úpravy byl právě odklon od formalismu a přehnané kogentnosti, na druhou stranu se autor článku domnívá, že takto

zjednodušená argumentace nemůže obstát.

Zajímavý je též článek Dr. Petra Čecha z listopadového vydání Právnického rádce, kde se zamýšlí právě nad volbou orgánů obchodních korporací. Osobně je zastáncem dispozitivního výkladu, neboť kogentní výklad jde dle jeho názoru zcela proti smyslu zákona tím, že předchozí obligatorní účast zaměstnanců v dozorčí radě by nově byla naopak zcela nepřípustná. Anglo-americké pojetí svobody v oblasti práva společností, které tvůrci nové úpravy prosazovali, by tímto bylo zcela popřeno, což se jeví přinejmenším velmi zvláštní.

Dr. Čech se ve svém článku staví do opozice vůči názoru doc. Štenglové, která v komentáři k zákonu o obchodních korporacích konstatuje, že „konstituování orgánů obchodních korporací patří mezi statusové otázky ve smyslu § 1 odst. 2 NOZ, a nepřipouští-li zákon určitým způsobem valnou hromadu při volbě členů dozorčí rady omezit, nelze takové omezení založit ve stanovách, [4]“ což koneckonců potvrzuje i Dr. Petr Hampel v jiném komentáři, kde konstatuje, že „dozorčí radu volí zásadně valná hromada, [5]“ tudíž není možné tuto působnost (byť jen zčásti) přenechat zaměstnancům.

Kogentnost vs. dispozitivnost

Jedná se o dvě zásadně odlišné varianty výkladu, přičemž existují opodstatněné argumenty pro obě z nich. Při použití různých výkladových metod je možné dospět k odlišným výsledkům, proto je nutné zohlednit tuto problematiku komplexně.

Základní výkladové metody

Základními metodami pro potřeby tohoto článku se rozumí především jazykový (gramatický) a systematický výklad. Jako vodítko, zda konkrétní norma soukromého práva má být posuzována kogentně či dispozitivně, lze vnímat druhý odstavec § 1 nového občanského zákoníku, který stanoví, že „nezakazuje - li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona; zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti.“ Do práva týkajícího se postavení osob spadají normy, které upravují základní právní výstavbu osoby, tj. osobnost (subjektivitu), svéprávnost, delikttní způsobilost, dále manželství, rodičovství atd. U právnických osob sem pak spadají i vnitřní struktura orgánů, jejich působnosti, pravidla jednání apod [6]. Při přisvojení názoru doc. Štenglové (výše) se kogentní výklad jeví jako vhodnější varianta. Je však správné zahrnout pod „postavení osob“ i tento případ, kdy by to vedlo ke zřejmě nechtěnému a nejspíš společensky nežádoucímu výsledku? Vzhledem k tomu, že § 448 odst. 2 ZOK neobsahuje žádný „výslovný zákaz“ ve smyslu § 1 odst. 2 NOZ, existuje tedy předpoklad, že by dané ustanovení mohlo být vyloženo dispozitivně. Je ale zapotřebí § 1 odst. 2 NOZ vykládat ve vztahu k dalším ustanovením, například k § 2 odst. 2 NOZ podle kterého „zákonnému ustanovení nelze přikládat jiný význam, než jaký plyne z vlastního smyslu slov v jejich vzájemné souvislosti a z jasného úmyslu zákonodárce; nikdo se však nesmí dovolávat slov právního předpisu proti jeho smyslu“.

Ve smyslu výše uvedeného je tedy nutné posuzovat § 448 ZOK jako celek, především pak „vzájemnou souvislost slov“ a „jasný úmysl zákonodárce.“ Za předpokladu, že by jasným úmyslem zákonodárce bylo, aby každé, výslovně nezakázané ujednání bylo vykládáno dispozitivně, pak by formulace „neurčí - li stanovy jinak*“ v odstavci 1 byla zcela zřejmě nadbytečná; tím spíše, když je obdobná formulace opětovně použita i v odstavci 4 téhož ustanovení. V rámci legislativních prací byla přitom snaha ponechat podobná sousloví jen v případech, kdy jde o materii zásadně kogentní, nebo jako zvlášť explicitní reakci na dosavadní právní praxi [ppc:7 *]. Struktura tohoto ustanovení tak z gramatického hlediska navádí k tomu, že zákonodárce měl v úmyslu rozlišit, které části mají být vykládány kogentně, a které naopak dispozitivně právě tím, že u některých výslovně stanovil jejich dispozitivnost. Na druhou stranu je možné argumentovat ve prospěch dispozitivního výkladu tím, že kdyby zákonodárce chtěl něco tak rozšířeného zakázat, udělal by to jasně a výslovně. Prostým jazykovým a systematickým (ale v podstatě i logickým) výkladem lze i přesto dospět spíše k závěru, že ustanovení dozorčí rady je kogentně svěřeno valné hromadě, a to vzhledem k rozdílné formulaci jednotlivých odstavců § 448, kdy autora tohoto článku nenapadá jiný důvod pro tyto odlišnosti, než právě distinkce mezi kogentními a dispozitivními ustanoveními.

Zvláštní výkladové metody

Nyní je vhodné položit si otázku, jaký důvod by mohli autoři nové úpravy mít pro absolutní zákaz kodeterminace. Jedním z cílů rekodifikace bylo zajistit svobodu v oblasti práva společností a celkově posílit možnost uplatňovat autonomii vůle v co možná nejširším rozsahu. Z tohoto pohledu dává smysl, že společnosti nebudou dále nuceny dělit se o dozorčí radu se svými zaměstnanci. Ale existuje nějaký racionální důvod jim to přímo zakázat? Nehledě na to, pokud má být § 448 odst. 2 vykládán kogentně, dojde k rozporu jak s německou koncepcí, od které se autoři distancují, tak i s anglo-americkou koncepcí, kterou naopak prosazují.

Je nutné zdůraznit, že k vypuštění možnosti, respektive povinnosti zastoupení zaměstnanců v dozorčí radě došlo až na návrh Legislativní rady vlády, a proto nelze klást vinu za současný zmatek pouze autorům zákona. Argumentace v důvodové zprávě odkazuje na zrušení kodeterminace v Polsku, Maďarsku, Estonsku a její dlouhodobou absenci ve Velké Británii s tím, že

v posledních letech se účast zaměstnanců v dozorčí radě jeví jako nevhodná, neboť zvýšené náklady s ní spojené zdaleka neodpovídají výhodám z ní plynoucích (včetně prostoru pro možnou korupci). Bez ohledu na reálné výhody či nevýhody kodeterminace ale stále nedošlo k zodpovězení otázky, proč tuto úpravu beztak neponechat na zvážení jednotlivých společností. Každé osobě (včetně akciové společnosti) by měla být poskytnuta možnost uplatňovat autonomii své vůle v co možná nejširším rozsahu a lze jen těžko hledat argumenty pro kogentní úpravu právě této problematiky. Pokud si autoři (popřípadě Legislativní rada vlády) myslí, že kodeterminace je již překonaný fenomén, splnili svůj úkol už tím, že ji ze zákona vyjmuli coby povinnou, pro její absolutní zákaz ale není sebemenší důvod (Položme si otázky jako: *Komu to prospívá? Koho to chrání? A především – Koho to zajímá?*!). Není složité vyložit, komu povinná kodeterminace prospívala, koho chránila a kdo na ní měl zájem – především zaměstnanci. Stejně tak lze dovodit zájem v případě zrušení povinné kodeterminace – ať už jde spíše o kladný zájem zaměstnavatelů v podobě větší volnosti, tak i negativní zájem zaměstnanců v podobě omezení jejich vlivu. V případě úplného zákazu kodeterminace se však číkoliv zájem hledá opravdu složitě – ani pro jednu stranu neplynou z této úpravy žádná pozitiva, šlo by jen o omezení autonomie vůle, které se jeví jako neopodstatněné (s absencí *jasného* úmyslu zákonodárce?), proto by v těchto pochybnostech měla převážet zásada autonomie vůle. V této rovině lze tedy spíše dospět k výkladu dispozitivnímu.

Analogie

Nejvhodnější volbou pro použití analogie se jeví volba představenstva akciové společnosti, kdy § 438 odst. 1 ZOK říká, že „*členy představenstva volí a odvolává valná hromada, ledaže stanoví, že tato působnost náleží dozorčí radě.*“ Z významu tohoto ustanovení podle názoru autora článku vyplývá, že volba (i odvolání) představenstva náleží valné hromadě s tím, že je přípustné, aby tato působnost byla stanovami přenechána (jen) dozorčí radě. Proč by zákonodárce výslovně nabízel možnost přenechat působnost volby představenstva právě dozorčí radě, když by ve skutečnosti toto ustanovení mělo být vykládáno zcela dispozitivně? Vzhledem k obdobné konstrukci s § 448 odst. 2 ZOK, kdy jediným rozdílem je ona možnost přenechat volbu dozorčí radě, lze důvodně předpokládat, že obě ustanovení budou vykládána buďto kogentně, nebo naopak dispozitivně. Za předpokladu, že by obě ustanovení byla vykládána dispozitivně, tak by například ad absurdum šlo, aby i představenstvo bylo voleno zaměstnanci, tedy aby dozorčí rada i představenstvo byly zcela kontrolovány pouze zaměstnanci, čímž by mohlo dojít k hrubému omezení práv akcionářů (koneckonců i dosavadní úprava chránila akcionáře tak, že zaměstnancům nešlo přenechat volbu více než poloviny členů dozorčí rady).

Závěr

Jak vyplývá z výše uvedeného, rozhodnutí mezi kogentním a dispozitivním výkladem není zdaleka jednoznačné. Lze hledat argumenty na obě strany a nezbyvá než čekat jak věc rozhodne soud. Ačkoli při použití jazykové interpretace lze dospět spíše ke kogentnímu výkladu, nelze opominout ani jiné metody výkladu, které by podle teorie měly mít přednost před striktním doslovným výkladem zákona. Je třeba zohlednit především samotný smysl a účel zákona a uchopit danou problematiku mnohem širěji než pouhým rozbořením gramatiky bez hlubší analýzy.

Studená logika říká, že kodeterminace je od nového roku nepřijatelná. Realita je ale taková, že velká část společností si ji i tak dobrovolně upraví ve svých stanovách a v podstatě naváže bez větších změn na dosavadní úpravu. Je tedy otázkou kdy (a zda vůbec někdy) se tato otázka vyřeší rozhodnutím soudu. Latinský výrok *nemo iudex sine actore* (není soudce bez žalujícího) v podstatě vystihuje „nízkou prioritu“ pokud jde o praktický dopad této úpravy. Pokud nenastane absurdní situace podobná té výše zmíněné, kdy by například minoritní akcionář pocítoval újmu na právech tím, že zaměstnancům bylo přenecháno „nadmíru“ z jeho práv, nelze předpokládat, že by se tato otázka měla vůbec vyskytnout před soudem.

Nelze ani vyloučit, že judikatura v budoucnu přistoupí k dvojímu výkladu těchto norem v tom smyslu, že do určité míry půjde o dispozitivní výklad (například svěřením volby třetiny členů dozorčí rady zaměstnancům) a ve zbytku bude norma vykládána kogentně (viz. absurdní příklad výše). Jak koneckonců doc. Kühn uvádí ve své knize [8], soud se může od psaného práva v konkrétních případech odchýlit za účelem naplnění smyslu a účelu práva, což demonstruje na nálezu Ústavního soudu, který uvádí, že „jazykový výklad představuje pouze prvotní přiblížení se k aplikované právní normě. Je pouze východiskem pro objasnění a ujasnění si jejího smyslu a účelu (k čemuž slouží i řada dalších postupů, jako logický a systematický výklad, výklad e ratione legis atd.). Mechanická aplikace abstrahující, resp. neuvědomující si, a to buď úmyslně, nebo v důsledku nevdělanosti, smysl a účel právní normy, činí z práva nástroj odcizení a absurdity [9].“

1. Důvodová zpráva k ZOK.
2. Novinky.cz. Zaměstnanci přijdou o právo koukat šéfům pod prsty [online]. 2013 [cit. 2013-30-11]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/...d-prsty.html> .
3. ČMKOS. Nová právní úprava postavení zástupců zaměstnanců v dozorčích radách akciových společností od 1. 1. 2014 [online]. 2013 [cit. 2013-30-11]. Dostupné z: <http://stavba.cmkos.cz/...le/index.php?...> .
4. ŠTENGLOVÁ, HAVEL, CILEČEK, KUHN, ŠUK. Zákon o obchodních korporacích. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2013
5. BĚLOHLÁVEK J. ALEXANDER A KOLEKTIV. Komentář k zákonu o obchodních korporacích. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o.,

2013. ISBN 978-80-7380-451-0

6. MELZER / TÉGL A KOL. Občanský zákoník § 1-117 - Velký komentář. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-73-1, str. 63

7. MELZER / TÉGL A KOL. Občanský zákoník § 1-117 - Velký komentář. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-73-1, str. 54

8. KÜHN Z. Aplikace práva ve složitých případech. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0483-3

9. Pl. ÚS 33/1997

Autor: Daniel Pospíšil

Diskuze

[1] ROBERT PELIKÁN / 13. 2. 2014 / RE: KODETERMINACE

Podporuji rozhodne nazor JUDr. Cecha. Neexistuje zadny rozumny duvod, proc by melo byt ustanoveni kogentni. Protiargumenty typu porovnavani formulaci nefunguji, protoze vychazeji z predstavy peclive technicky staveneho predpisu, to pripad zok opravdu neni. Bohuzel. Ostatne povsimneme si par. 421, ktery vyslovne pocita se cleny dozorci rady nevolenymi valnou hromadou.

Reagovali: [2] Jiří Remeš 0 0

[2] JIŘÍ REMEŠ / 16. 2. 2014 / REAKCE NA: [1] ROBERT PELIKÁN / RE: RE: KODETERMINACE

Aniž bych se chtěl přiklánět na jednu stranu, kromě již zmiňovaných argumentů autora si dovolím otázku, zda nově mohou zaměstnanci zcela nahradit hlasování valné hromady? Dnes už není limit 50%, takže může být podíl zaměstnanců 100%? Mohou zaměstnanci také tvořit dozorčí radu?

0 0